

ня та напрямками діяльності; справедливість заохочень; чи усі проінформовані про діючу систему стимулювання; яка періодичність преміювання; чи суттєвими є розміри винагороди для персоналу. Дієвим інструментом для оцінки системи стимулювання персоналу опитування та анкетування працівників.

Використання різних підходів для опитування працівників аудитор виявляє і різноманітні потреби працівників. Це дозволить об'єктивно і у достатньою мірою оцінити адекватність запропонованих роботодавцем заходів винагороди за високі результати праці та розробити заходи щодо підвищення ефективності системи оплати та стимулювання персоналу.

Висновки. Отже, напрями та результати розглянутого аудиту оплати та стимулювання праці дозволяють оцінити відповідність рівня заробітної плати та соціальних виплат вимогам законодавства, гарантіям, встановленим в галузевих і регіональних угодах, фінансовим можливостям підприємства, вимогам ринку праці. Запропоновані напрями здійснення аудиту допоможуть визначити шляхи удосконалення систем оплати та стимулювання персоналу за результати діяльності організації, а також стимулюватимуть зростання соціальної відповідальності бізнесу.

Література

1. Л. М. Полякова, Н. І. Демків. Аспекти розвитку системи соціального аудиту в Україні. / Л. М. Полякова, Н.І. Демків. – 2009. – С. 475-478. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/2920/1/82.pdf

2. Безсмертна В. В. Специфіка та ключові методи соціального аудиту в сучасних умовах господарювання / В. В. Безсмертна. // Теоретичні і прикладні проблеми психології, № 3(32) 2013. – С. 31.

3. Ю. М. Харазішвілі, О. П. Коваль, І. М. Новак. Можливості легалізації заробітної плати в Україні: перерозподіл соціальної відповідальності. / Ю. М. Харазішвілі, О. П. Коваль, І. М. Новак // Демографія та соціальна економіка, 2013, № 2 (20)- С.194-195.

4. Schneider, F. Shadow Economies and Corruption All Over the World: Revised Estimates for 120 Countries /Schneider Friedrich., Andreas Buehn // Economics. The Open-Access, Open-Assessment E-Journal 1(2007-9) version 2, [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economics-ejournal.org/economics/journalarticles/2007-9>

5. Статистичний збірник «Регіони України». 2013. Ч I, Ч II. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/

6. Социальный аудит: учебное пособие / под общ. ред. А.А. Шулуца, Ю.Н. Попова. – М. :Издательский дом «АТИСО», 2008. – С. 320-351.

7. А. Л. Жуков. Аудит как стимулятор труда и мотивации персонала./ А.Л. Жуков . // Труд и социальные отношения. - № 12, 2009. – С. 53-60.

УДК 314.74

Павло Шушпанов

НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

У статті висвітлено новітні тенденції розвитку зовнішньої трудової міграції населення України. На основі вибіркового дослідження проаналізовано перебіг процесів закордонної трудової міграції.

Ключові слова: міграція населення, трудова міграція населення, зовнішня трудова міграція.

In the article highlights the latest trends in the development of labor migration on the population in Ukraine. Based on sampling analysis of the process of foreign labor migration.

Key words: migration of the population, labor migration of the population, foreign labor migration.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Зовнішня трудова міграція населення є одним із чинників

посилення кризових явищ в економіці країни. Українці прагнуть знайти можливості поліпшити власний матеріальний добробут, оскільки різниця в доходах між трудовими мігрантами та немігрантами є значною.

Значні обсяги зовнішньої трудової міграції з України спричинили зростання кількості проблем, які пов'язані з виїздом працездатного населення працездатного віку. Насамперед, це якісне погіршення складу населення України, адже, зазвичай, виїжджають особи з високим рівнем освіти та кваліфікації. У багатьох регіонах України спостерігається нестача робочої сили, що пов'язано як із демографічними процесами – старінням населення, від'ємним природним приростом, так і з відтоком активної частини робочої сили за кордон. Саме тому необхідно посилювати заходи в сфері регулювання міграційних й демографічних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Протягом останніх років в Україні було проведено низку масштабних вибіркового соціологічних досліджень з питань закордонної трудової міграції населення. Так, у 2008 р. Український центр соціальних реформ і Державний комітет статистики України провели перше загальнонаціональне вибіркоче соціологічне дослідження з питань трудової міграції населення, а в квітні-червні 2012 р. Державна служба статистики України спільно з Інститутом демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України та в рамках проекту Європейського Союзу “Ефективне управління трудовою міграцією та її кваліфікаційними аспектами” провели модульне вибіркоче обстеження з питань закордонної трудової міграції українських громадян.

Метою статті є висвітлення новітніх тенденцій розвитку зовнішньої трудової міграції населення в Україні.

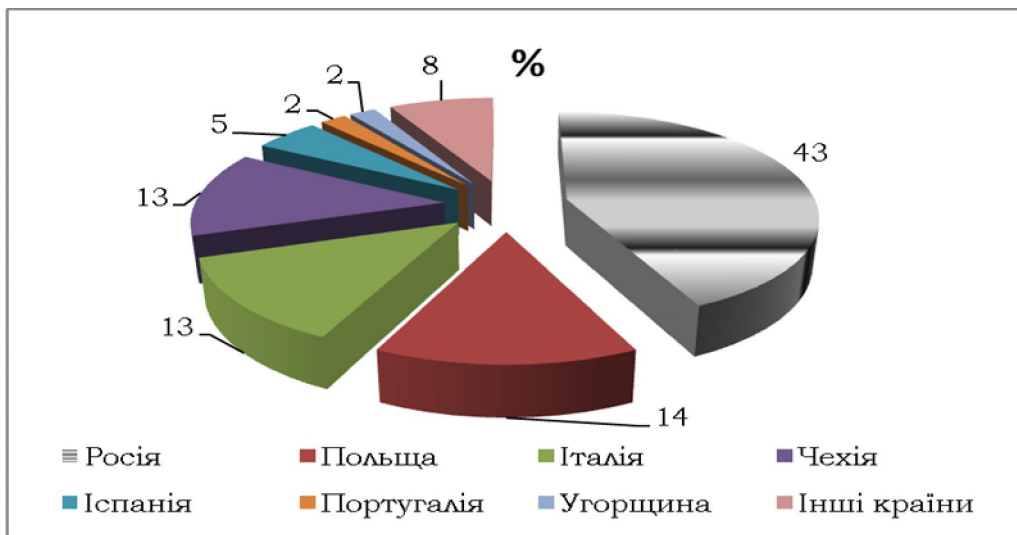
Виклад основного матеріалу дослідження. За інформацією Міжнародної організації з міграції в Україні, на основі даних Європейського комітету статистики, в 2011 р. 204 тис. громадян України було видано дозволи на проживання у країнах Європейського Союзу [2, с. 4]. Проте більшість із цих дозволів були короткотерміновими – до одного року, серед яких 156 тис. видано Польщею з метою виконання сезонних робіт.

В останньому вибіркового дослідженні з січня 2010 р. по червень 2012 року взяли участь понад 45,5 тис. осіб із 23,5 тис. домогосподарств з усіх областей України.

Результати даного обстеження дали змогу зробити оцінку масштабів, географічного спрямування потоків зовнішніх трудових мігрантів з України та одержати дані з питань соціально-економічних й демографічних характеристик трудових мігрантів, їх освітнього рівня, видів трудової діяльності, тривалості перебування за кордоном, умов та оплати праці тощо.

За результатами обстеження з питань закордонної трудової міграції, кількість трудових мігрантів, які з початку 2010 р. до червня 2012 р. працювали чи шукали роботу за кордоном становила 1,2 млн. осіб, або 3,4% серед усього економічно активного населення на досліджуваний період. Близько 48,5% є короткотерміновими зовнішніми трудовими мігрантами. Серед трудових мігрантів переважали чоловіки, а їх частка в трудових міграціях склала майже 2/3 від загальної кількості трудових мігрантів. Частка трудових мігрантів у загальній кількості чоловіків економічно активного віку склала 4,8%, а частка жінок майже вдвічі менше – 2,2%. Інтенсивніше до закордонної трудової міграції залучене сільське населення [8].

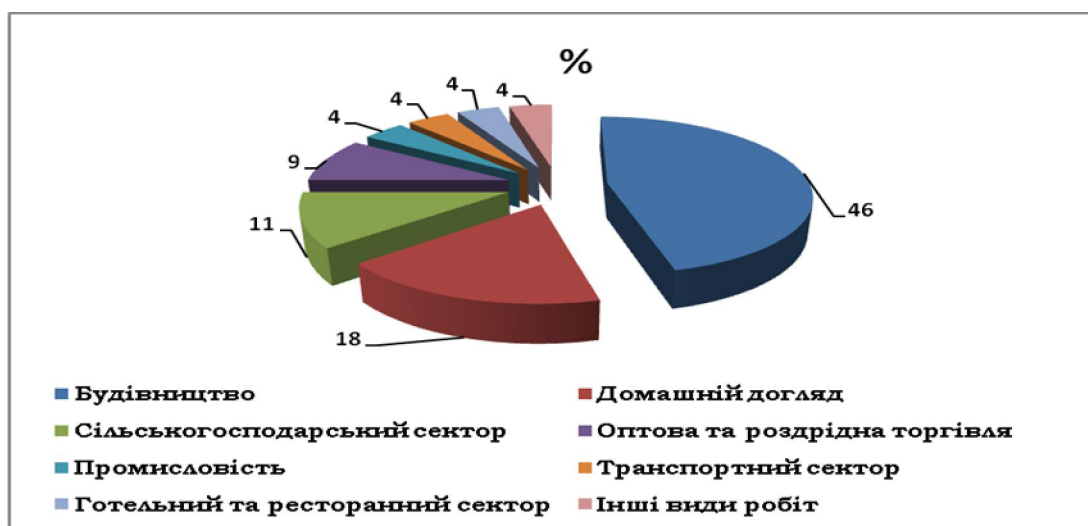
Згідно з даними Державного комітету статистики України країнами-реципієнтами українських трудових мігрантів є Російська Федерація (43,2%), Польща (14,3%), Італія (13,2%) та Чеська Республіка (12,9%) [8]. Серед інших закордонних країн, куди спрямовані потоки трудових мігрантів з України є Іспанія (4,5%), Німеччина (2,4%), Угорщина (1,9%), Португалія та Білорусь (відповідно по 1,8%) (рис. 1).

Рис. 1. Країни призначення трудових мігрантів з України в 2010-2012 рр. [2, с. 4].

За результатами соціологічного дослідження, середньомісячний заробіток трудового мігранта в середньому становив 930 дол. США, що майже втричі більше ніж у середньому на одного штатного працівника, зайнятого в економіці України. Більша частина зароблених трудовими мігрантами коштів надходила до України шляхом неофіційних каналів: через знайомих чи водіїв вантажівок або передавалися особисто [8].

Основні сфери працевлаштування наших співвітчизників за кордоном зображено на рис. 2. Зокрема бачимо, що майже половина закордонних трудових мігрантів працювала в будівництві, домашній догляд здійснювали 18% мігрантів, у сільському господарстві були задіяні 11%, у оптовій та роздрібній торгівлі – 9%, у промисловості, транспортній сфері, готельному та ресторанному бізнесі – по 4%. Серед трудових мігрантів з України, які працювали за кордоном протягом 2010–2012 років, 38% мали дозвіл на постійне проживання та роботу, 24% – дозвіл на тимчасове проживання, 17% не мали жодного правового статусу, 13% – дозвіл на роботу, а 4% перебували за кордоном із туристичною візою.

Рис. 2. Основні сфери працевлаштування українських трудових мігрантів у 2010-2012 рр. [2, с. 5].

Поряд із соціологічними дослідженнями доцільно розглянути закордонні міграційні потоки за даними офіційної інформації Державного комітету статистики України.

Для початку проаналізуємо обсяги міждержавної міграції населення в регіональному розрізі (таблиця 1).

Міждержавна міграція населення за регіонами в 2012-2013 рр. [1, с. 26], (осіб)

	Кількість прибулих		Кількість вибулих		Міграційний приріст, скорочення (-)	
	2013	2012	2013	2012	2013	2012
Україна	54100	76361	22187	14517	31913	61844
Автономна Республіка Крим	5311	5096	1035	768	4276	4328
Вінницька	949	1961	321	543	628	1418
Волинська	481	598	169	261	312	337
Дніпропетровська	3216	4506	1404	1047	1812	3459
Донецька	3256	5696	1989	1326	1267	4370
Житомирська	1030	741	309	264	721	477
Закарпатська	276	324	604	475	-328	-151
Запорізька	1780	3017	910	557	870	2460
Івано-Франківська	1434	1784	667	384	767	1400
Київська	1812	2106	520	489	1292	1617
Кіровоградська	773	617	245	214	528	403
Луганська	3665	3261	1087	779	2578	2482
Львівська	1439	2478	806	473	633	2005
Миколаївська	997	990	417	311	580	679
Одеська	5125	8016	1877	671	3248	7345
Полтавська	1394	1687	394	270	1000	1417
Рівненська	441	295	196	206	245	89
Сумська	466	505	348	257	118	248
Тернопільська	282	415	174	318	108	97
Харківська	7372	13889	3525	748	3847	13141
Херсонська	476	519	248	236	228	283
Хмельницька	387	575	155	295	232	280
Черкаська	925	879	237	223	688	656
Чернівецька	1055	1542	336	230	719	1312
Чернігівська	727	819	214	219	513	600
м. Київ	7903	12734	3748	2719	4155	10015

Як видно з таблиці в Україні спостерігається міграційний приріст населення. Проте, якщо в 2012 р. міграційний приріст становив 61844 особи, то в 2013 р. він зменшився майже вдвічі. У розрізі регіонів лише в Закарпатській області спостерігався від'ємний міграційний приріст. Далі розглянемо географічне спрямування міжнародних мігрантів з України протягом 2003-2012 років (таблиці 2).

Таблиця 2

Розподіл міжнародних мігрантів в Україні за країнами виїзду у 2003-2012 роках, осіб [4, с. 439].

	Роки									
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Усього	63699	46182	34997	29982	29669	22402	19470	14667	14588	14517
<i>у тому числі за країнами</i>										
Країни Європи	50926	37125	27194	24188	23827	17407	14966	11314	10173	9766
<i>з них</i>										
Австрія	95	159	158	111	68	58	94	139	158	143
Білорусь	2285	1850	1810	1942	1732	1305	1024	772	680	548
Естонія	26	14	16	18	15	17	25	21	32	23
Іспанія	57	85	162	189	276	190	307	392	406	379
Італія	88	124	125	120	155	150	183	193	189	208
Латвія	25	45	62	32	35	26	20	29	21	40
Литва	45	29	47	36	48	74	56	40	42	53
Молдова	626	534	617	606	633	566	513	411	359	315
Німеччина	9175	7027	4007	1678	2065	1434	1653	1879	1846	1616
Польща	179	220	324	320	236	185	210	178	194	241
Росія	37045	25893	18969	18217	17501	12439	9845	5934	5144	4920

Угорщина	473	383	325	300	289	250	198	146	177	276
Чехія	326	348	252	372	504	444	475	699	434	431
Країни Америки	7202	4435	3869	2790	2800	1824	1446	1136	1228	890
<i>з них</i>										
Канада	762	493	310	249	243	148	149	158	93	92
США	6403	2922	3538	2517	2531	1645	1266	965	1112	754
Країни Азії	5311	4346	3715	2854	2809	2856	2802	2178	3060	3568
<i>з них</i>										
Азербайджан	53	60	49	43	39	37	35	33	40	113
Вірменія	61	48	33	22	36	33	18	25	15	19
Грузія	45	57	25	35	29	30	23	23	26	64
Ізраїль	3355	2440	2088	1442	1207	1077	1391	1507	1646	1326
Казахстан	336	279	252	299	235	184	244	237	234	232
Киргизстан	23	16	14	7	6	17	13	4	8	4
Таджикистан	8	3	6	4	4	7	9	3	4	5
Туреччина	47	42	167	47	57	60	113	91	352	328
Туркменістан	71	57	32	43	88	119	138	20	36	175
Узбекистан	94	68	59	52	41	33	41	34	28	95
Країни Африки	223	222	166	131	213	299	244	25	111	268
Австралія	37	54	53	19	20	16	12	24	16	25

З поданої таблиці видно, що виїзди до окремих країн Європи є неоднаковими. Так, найчастіше на постійне місце проживання з України виїжджають до Російської Федерації. Проте кількість вибулих до Російської Федерації протягом останніх 10 років зменшилася в 7,5 разів і в 2012 році склала 4920 осіб. Поряд з цим значно скоротився виїзд до Німеччини. Так, якщо в 2003 році до Німеччини виїхало 9175 осіб, та в 2012 році їх кількість становила 1616 осіб. Крім цього в 2012 році 548 осіб виїхало до сусідньої Білорусії.

Водночас помітне підвищення міграційної активності до Іспанії, Італії та Чехії. Це пояснюється тим, що лівова частка наших громадян активно приймає участь у закордонній трудовій міграції, а країнами-реципієнтами є перераховані країни. Якщо на початку ХХІ ст. був поширеним виїзд до США та Канади, то з кожним роком кількість осіб, які виїжджають до цих країн зменшується та протягом 2012 року до США виїхало 754 особи, а до Канади – 92 особи. Аналізуючи виїзд до азіатських країн помітно, що найбільша кількість осіб із України виїжджає до Ізраїлю, хоча темпи виїзду з кожним роком зменшуються та у 2012 році склали 1326 осіб. Натомість кількість вибулих до країн Африки та Австралії є незначною та становить 293 особи.

Висновки. Підсумовуючи вищенаведене необхідно зазначити, що обсяги зовнішньої трудової міграції українських громадян є стабільно високими. Виїзд економічно активного населення за кордон спричиняється низкою чинників: низький рівень доходів населення; нестабільна та напружена політична та соціально-економічна ситуація в країні; нестача вільних робочих місць відповідно до фаху та місця проживання; зневіра в можливість влаштувати власне майбутнє та майбутнє сім'ї в Україні; відсутність можливості реалізувати свій потенціал посилює відтік інтелектуальної та кваліфікованої частини працездатного населення.

Література

1. Демографічна ситуація в Україні в 2013 році. – Експрес випуск. Державна служба статистики України, 2014. – 26 с.
2. Міграція в Україні: факти і цифри. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.slideshare.net/ssuser344b2c/ukr-ff-f>
3. Малиновська О. А. Трудова міграція: соціальні наслідки та шляхи реагування. – К. : НІСД, 2011. – 40 с.
4. Населення України за 2012 рік. Демографічний щорічник / Державна служба статистики України. – К. : ТОВ “Август Трейд”, 2012. – 449 с.
5. Населення України. Трудова еміграція в Україні. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. – 233 с.
6. Трудова міграція населення регіону: моногр. / В. Я. Брич, П. Г. Шушпанов. – Тернопіль : ТНЕУ, 2014. – 160.

7. Україна 2020: демографічний та міграційний виміри безпеки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uipp.org.ua/uploads/news_message/at_file_uk/0070/43.pdf

8. 1,2 мільйона українців є трудовими мігрантами. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2013/2013_05_31_2_uk.htm

УДК 331.105:331.522.4

Світлана Прохоровська

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ У РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

У статті розглядається роль інноваційних форм навчання у процесі розвитку трудового потенціалу. Запропоновано інноваційні методи щодо розвитку дистанційної форми навчання.

In the article the role of innovative forms of studies is examined in the process of development of labour potential. Offered innovative methods in relation to development of the controlled from distance form of studies.

Ключові слова: дистанційна освіта, інноваційні форми навчання, освіта, трудовий потенціал, розвиток трудового потенціалу.

Key words: controlled from distance education, innovative forms of studies, education, labour potential, development of labour potential.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Освіта та професійне навчання є важливим чинником, який забезпечує конкурентоспроможність працівника на ринку праці та є фундаментом людського розвитку загалом. Невідповідність системи освіти і професійного навчання вимогам сучасного ринку праці призвела до неефективної зайнятості та безробіття, зростання рівня бідності, міграції населення тощо. Внаслідок глобалізації економіки, переходу України до економіки знань існує потреба в інноваційних підходах щодо формування і розвитку трудового потенціалу, змісту вищої та професійної освіти, нових методів навчання, інтеграції навчальних закладів з роботодавцями тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Теоретичним і прикладним аспектам роді інноваційного навчання у процесі розвитку трудового потенціалу присвячені праці відомих вітчизняних та зарубіжних науковців: О. Безнесюк, В. Брича, Б. Генкіна, О. Герасименко, О. Герцен, О. Грішнєвої, О. Перелігіної, І. Новаківського, І. Петрової, В. Петюха, Л. Семів, Л. Шаульської та ін.

У сучасних умовах потреба системного та комплексного дослідження ролі інноваційного навчання у процесі розвитку трудового потенціалу значно посилюється. Актуальність теми дослідження зумовлена суттєвими соціально-економічними та організаційними змінами в країні, а також підвищенням ролі трудового потенціалу як визначального національного капіталу, від розвитку якого залежить, перш за все, економічна могутність держави, рівень життя її населення і соціальний прогрес.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні освітні технології дають змогу підвищити ефективність організації навчального процесу та розвивати особистий потенціал людини праці. На ринку освітніх послуг в Україні, поряд з традиційним, використовується дистанційне навчання, яке з одного боку, спонукає до постійного оволодіння новими професіями (безперервне навчання), а з другого – потребує значної кількості висококваліфікованих працівників.

Водночас рівень і якість трудового потенціалу відіграють провідну роль у забезпеченні стабільності та конкурентоспроможності економіки країни, а також є основою життєзабезпечення і стабільності у суспільстві.